

חיבת ציון - ציונות מעשית

דודי זינגר

אגודות (קבוצות) חובבי ציון:

ב- 1881 התרחשו בדרום רוסיה פרעות, המכונות "הסופות בנגב", שפגעו ביותר ממאתיים קהילות יהודיות **בעידודו של השלטון הרוסי**. הפרעות עוררו את היהודים ברוסיה לחפש פתרונות לבעיותיהם. כ-2,000,000 יהודים היגרו בעיקר לארה"ב מעטים לדרום אמריקה ולמערב אירופה.

במקביל החלה התארגנות ציונית במסגרת תנועות של "חובבי-ציון" שהתרכזו במציאת **פתרון לאומי** לבעיית האנטישמיות ברוסיה.

הקבוצות הציוניות היו **קטנות**, ובדרך כלל לא היה ביניהן קשר. הם פעלו בסודיות, מאחר שהשלטונות ברוסיה אסרה עליהן לפעול.

יהודה פינסקר ומנהיגים נוספים מקרב חובבי ציון החליטו **לאחד** את כל האגודות של חובבי ציון לתנועה אחת מלוכדת.

תנועת חיבת ציון" הוקמה ב-1884 והיא אחדה את האגודות הציוניות שפעלו ברוסיה ורומניה אגודות אלו פעלו באופן ספונטני, לא מאורגן.

יהודה ליב פינסקר

יהודה ליב פינסקר היה יהודי משכיל, בתחילת דרכו האמין פינסקר שחיי יהודי רוסיה צריכים להיות ברוסיה, בשפה הרוסית ובהתאם למנהג הרוסי.

אחרי הפרעות "סופות בנגב", פינסקר הבין, שהפתרון לאנטישמיות יכול להיות רק ע"י הקמת מדינת לאום ליהודים.

פינסקר והאוטואמנציפציה

בשנת 1882 פרסם פינסקר את ספרו **האוטואמנציפציה (שחרור עצמי)**.

בספרו תיאר פינסקר את השנאה כלפי העם היהודי המפוזר באירופה. פינסקר מסביר שהיהודים הם אומה מתה-חיה – "רוח רפאים", משום שהם חסרי מולדת ועצמאות, ולכן נראים מוזרים וזרים.

על רקע זה, טען פינסקר שהיה רופא במקצועו, פיתחו האירופאים כלפי היהודים "יודופוביה" ('פחד מיהודים') – מחלת נפש שאינה בת ריפוי, ואשר עוברת בין הגויים בתורשה.

היודופוביה מתבטאת באנטישמיות. הואיל ופינסקר לא ראה באנטישמיות תופעה בת-חלוף, הוא טען כי אין טעם בניסיונם של היהודים לפתור זרות זו בחסדי השלטון, שיעניק להם שוויון וזכויות (אמנציפציה).

פינסקר דגל ברעיון ה"אוטואמנציפציה" – **שחרור עצמי**, התרחקות מהגויים ומעבר מאנומליות לנורמאליות.

פינסקר האמין בתפיסת עולם של "מדיניות מעשית" - יש לעלות כמה שיותר מהר לארץ ישראל, למרות הקשיים ובעיות ארגון.

תגובות לספר:

בקרב היהודים היו **שהתנגדו** לרעיונות שהעלה פינסקר בספרו חלקם מחשש לפגיעה במאבקם בקבלת שוויון זכויות ואחרים מסיבות דתיות הם הסתייגו ממימושו הרעיונות של פינסקר באמצעות יוזמה אנושית, מבלי לחכות לישועה מן השמים. אחר שאחד העם תרגם את הספר לעברית (1882), **התקבל הספר בהתלהבות רבה** על ידי אגודות "חובבי ציון", והם ראו בפינסקר מנהיג, ובספרו – מסמך יסוד לרעיון התחייה הלאומית.

הגורמים להקמת תנועת חיבת ציון:

1. התגברות האנטישמיות ברוסיה - הפיכת האנטישמיות למדיניות רשמית של השלטון הרוסי ובעיקר פרעות "סופות בנגב" שכנעה יהודים רבים כי רוסיה אינה המקום להמשך הקיום היהודי, ובמיוחד התאכזבו שהמשכילים הרוסים לא יצאו להגנתם.
2. תגובה להגירה הגדולה לארצות המערב - בעקבות האנטישמיות יהודים רבים הגירו למערב בעיקר לארצות הברית חברי תנועת חיבת ציון חששו שהמעבר לגלות אחרת איננו פתרון לטווח ארוך לבעיית היהודים.
3. התעוררות לאומית באירופה - במהלך המאה ה-19 חלה התעוררות לאומית באירופה ועמים רבים זכו בעצמאות (יוון, איטליה, גרמניה). התעוררות זו גרמה ליהודים גם לחשוב על מדינה משלהם.
4. הזיקה לארץ ישראל - התעוררות הלאומית היהודית צברה כוח, מאחר והיא התבססה על קשר של היהודי לארץ ישראל בכל הדורות.

ועידת קטוביץ (1884)

פינסקר יזם כינוס של אגודות חובבי ציון, שם התארגנו האגודות לתנועה אחת – תנועת חיבת ציון.
להנהלת התנועה נבחר פינסקר, יחד עם הרבנים שמואל מוהליבר, הנצי"ב מוולוז'ין ומשה לילנבלום.

- הרב שמואל מוהליבר (1824-1898) ממייסדי חיבת ציון. שכנע את הברון רוטשילד לסייע להתיישבות ולכוש קרקעות בארץ ישראל.
- הנצי"ב מוולוז'ין - הרב נפתלי צבי יהודה ברלין (1817-1893), ראש ישיבת וולוז'ין, ממייסדי חיבת ציון.
- משה לייב לילינבלום (1843-1910), מזכירה של תנועת "חיבת ציון" בוועידת קטוביץ (1884).

החלטות וועידת קטוביץ':

1. קביעת מטרת חובבי ציון – להשבת היהודים לעבודת האדמה בארץ הקודש, וקריאת שם הארגון ע"ש משה מונטיפיורי.
 2. ריכוז כל אגודות חובבי ציון תחת ארגון כללי אחד, שבראשו יעמדו נבחרים האגודה.
 3. להשתדל לקבל היתר מממשלת רוסיה לפעילות הארגון בתחומה.
 4. לתמוך בהתיישבות הקיימת, שהיא הבסיס לעתיד ההתיישבות בארץ ישראל.
 5. לשלוח משלחת לבדיקת התנאים בארץ ישראל, ולבקש את הסכמת השלטון העותמאני להתיישבות.
- זו הייתה הפעם הראשונה שהיהודים הציוניים התארגנו בצורה מסודרת.

קשיי תנועת "חיבת ציון"

- איסור פעילות ברוסיה** - השלטון הרוסי לא אפשר פעילות גלויה של התנועה וחבריה נאלצו לפעול במחתרת.
- הגבלות השלטון העותומאני** - השלטון העותומאני ששלט בארץ ישראל אסר את העלייה וקניית קרקעות.
- התנגדויות של יהודים** - ההתנגדות באה גם מהיהודים: **המשכילים** קיוו לזכות באמנציפציה, **היישוב הישן** חשש שעלייה גדולה של "חובבי ציון" תפגע ב"כספי החלוקה" שתורמים להם יהודי הגולה. ואצל הציונים עצמם היו חילוקי דעות על דרך הפעולה.
- אדישות יהודי מערב אירופה** - התנועה לא הצליחה לרכוש את ליבם של יהודי מערב אירופה שהעדיפו להגר לארצות הברית.
- קשיים כספיים** - היהודים העשירים לא התגייסו ממש למשימה והעברת הכספים הייתה מסורבלת מה שהיקשה.
- משבר מנהיגות** - המנהיג פינסקר היה מבוגר וחולה והתנועה לא מצאה מנהיג בעל שיעור קומה ושיהיה מקובל על כול הזרמים בתנועה.

הישגיה ופעולותיה של תנועת "חיבת ציון":

1. **הפצת הרעיון הציוני- תנועת "חיבת ציון"** הצליחה להפיץ את הרעיון הציוני במזרח אירופה ומספר החברים באגודות הציונות עלה.
2. **עידוד העלייה לארץ ישראל- עשרות אלפי חברי אגודות "חובבי ציון" עלו והתיישבו בארץ ישראל.**
3. **תמיכה כספית במושבות ארץ ישראל- התנועה שלחה תמיכה כספית למושבות שחבריה הקימו.**
4. **כינוס ועידת קטוביץ- התנועה כינסה את האגודות הציונות השונות בעיר קטוביץ (1884) כדי לאחדם ולנסות לגבש הנהגה מרכזית, לפתור חילוקי דעות ולהשיג רשיון חוקי לפעילות של אגודת "חובבי ציון" במזרח אירופה.**

החשיבות של חובבי ציון:

- התנועה הציבה מטרה לאומית ברורה ומסודרת וארץ ישראל הפכה למוקד הדיון הלאומי בקרב היהודים.
- המושבות העבריות הראשונות המעטות היוו את היסוד למפעל ההתיישבות הציוני שהתפתח בהמשך.
- תנועת "חיבת ציון" השתלבה בתנועה הציונית של הרצל והעניקה לתנועה הציונית שורה של אישים ומנהיגים. עצם הקמתה וקיומה היוו מפנה בתולדות עם ישראל, שכן היא שמה את היסודות לתנועה הציונית הגדולה.